
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 338.242

О. В. ПИЛИПЕНКО,
доцент, кандидат економічних наук,
професор кафедри “Економіка та підприємництво”
Державного економіко-технологічного університету транспорту
(Київ)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розкрито значення інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства, виконано аналіз реформованої системи державного управління інноваційною діяльністю в Україні. Розкрито підходи до забезпечення державою інноваційної активності підприємства з точки зору різних теорій державного управління. Обґрунтовано необхідність реалізації стратегії прискореної модернізації для забезпечення розвитку економіки України.

Ключові слова: інновація, система державного управління інноваційною діяльністю, державне фінансування, фінансова підтримка інноваційної діяльності, модернізація економіки, “точки зростання”.

O. V. PYLYPENKO,
Assoc. Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Professor at the Chair of Economy and Business,
State Economic Technological University of Transport
(Kyiv)

STATE'S CONTROL OVER THE INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

The meaning of innovations in the support of the competitiveness of enterprises is elucidated, and the analysis of the reformed system of state's control over the innovative activity in Ukraine is executed. The approaches to the backing of the innovative activity of business by the state are discussed from the viewpoints of various theories of public administration. The necessity to realize a strategy of fast modernization for the ensuring of the development of Ukraine's economy is substantiated.

Keywords: innovation, state's system of control over the innovative activity, state's financing, financial support of the innovative activity, modernization of the economy, “points of growth”.

Роль інновацій у забезпеченні ефективності національної економіки

Досвід провідних країн світу, яким притаманні високі темпи зростання економіки і сталий соціально-економічний розвиток, показує, що джерелами піднесення є впровадження високих технологій, активна інноваційна діяльність у всіх сферах економіки, особливо – в базових галузях, здатних створити значний мультиплікативний ефект.

© Пилипенко Олена Віталіївна (Pylypenko Olena Vitaliivna), 2016; e-mail: o_v_pylypenko@ukr.net.

Виконані у США у 1970–1980-х роках статистичні дослідження [1; 2; 3] підтверджують залежність між успішністю підприємства, вираженою показниками обсягу продажів (або часткою ринку) і рівнем витрат на дослідження, та інноваційною активністю. Науковці відзначають існуючу пряму кореляційну залежність між цими показниками, правда, вказуючи при цьому на ймовірний зв'язок між ними, на вплив як факторів, що не піддаються вимірюванню, так і випадкових (random) чинників. Крім того, слід враховувати віддаленість у часі отримуваних результатів (ефектів) від витрат на інновації [3].

У дослідженнях, проведених Інститутом стратегічного планування (Strategic Planning Institute – SPI, м. Бостон, штат Массачусетс, США) на основі підходу та бази даних, що дістали назву "PIMS data", розглядалися підприємства із списку "Fortune 1000", тобто тільки найуспішніші, отже, вибірку не можна вважати репрезентативною [3]. Утім, було виявлено значний позитивний вплив витрат на наукові розробки та дослідження (R&D investment) на показники ефективності діяльності підприємств (такі як зростання продуктивності праці (обсяг продажів на 1 зайнятого – the rate of growth of real sale per employee) та загальна (або сукупна) факторна продуктивність підприємства *). Також було встановлено 20-процентний приріст показника TFP при зростанні витрат на наукові розробки і дослідження [3]. До речі, на офіційному сайті SPI ** зазначено, що використання моделі "PIMS data" дозволяє виявити залежність між збільшенням через 2–3 роки цих витрат та рівнем інноваційності продукції, але не йдеться про прямий зв'язок між рівнем інновацій та прибутковістю.

Модернізація української економіки й активізація інноваційної діяльності, створення умов для забезпечення інноваційного розвитку підприємств нині розглядаються як необхідна умова економічної безпеки і обороноздатності держави, забезпечення не тільки її конкурентоспроможності, але й взагалі існування. У науковій літературі неодноразово висвітлювалися проблеми високої матеріало- та енергомісткості українських промислових підприємств, низької конкурентоспроможності їх продукції, критичного стану основних засобів у різних галузях промисловості та негативного впливу цих факторів на скорочення обсягів промислового виробництва, погіршення платіжного балансу країни через скорочення експорту, дефіцит валюти, зменшення кількості робочих місць і бюджетних надходжень у вигляді податків, погіршення загальної соціально-економічної ситуації в країні. Але, оскільки промислові підприємства в основному є приватними ***, то питання їх оновлення (модернізації) та інноваційна активність – справа їх власників (акціонерів).

Функції та зміна структури державного управління інноваціями

Держава може активізувати інновації в промисловості та державному секторі економіки, стимулювати інноваційний розвиток недержавних підприємств за

* The Total Factor Productivity (TFP) обчислюється як залишкова величина приросту обсягу випуску продукції під впливом дії факторів техніко-технологічного розвитку, впровадження досягнень науки, удосконалення системи управління й організації виробництва без урахування прямих витрат праці та капіталу.

** The Strategic Planning Institute: The PIMS Database (Some Details) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pimsonline.com/pims-db.htm>.

*** На 1 листопада 2015 р. в Україні частка державних і казенних підприємств разом становила 0,37% загальної кількості суб'єктів господарювання. (Кількість суб'єктів економіки за організаційними формами / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

допомогою певних механізмів (підойм), які разом формують систему державного управління інноваційною діяльністю. Державну діяльність у сфері управління інноваціями не можна трактувати тільки як “регулювання” або як “регулювання і підтримку”, тому що це звужує її зміст. Дослідники функціонування системи державного управління інноваціями доводять, що воно не зводиться тільки до регулювання, а передбачає виконання п’яти основних функцій менеджменту: планування, організація, регулювання, мотивування і контроль [4; 5].

Функції державного управління інноваційною діяльністю зображені на рисунку 1. Їх виконання покладено на ряд органів державного управління, такі як Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство освіти і науки України, Верховна Рада України, спеціально уповноважені фінансово-кредитні установи тощо.

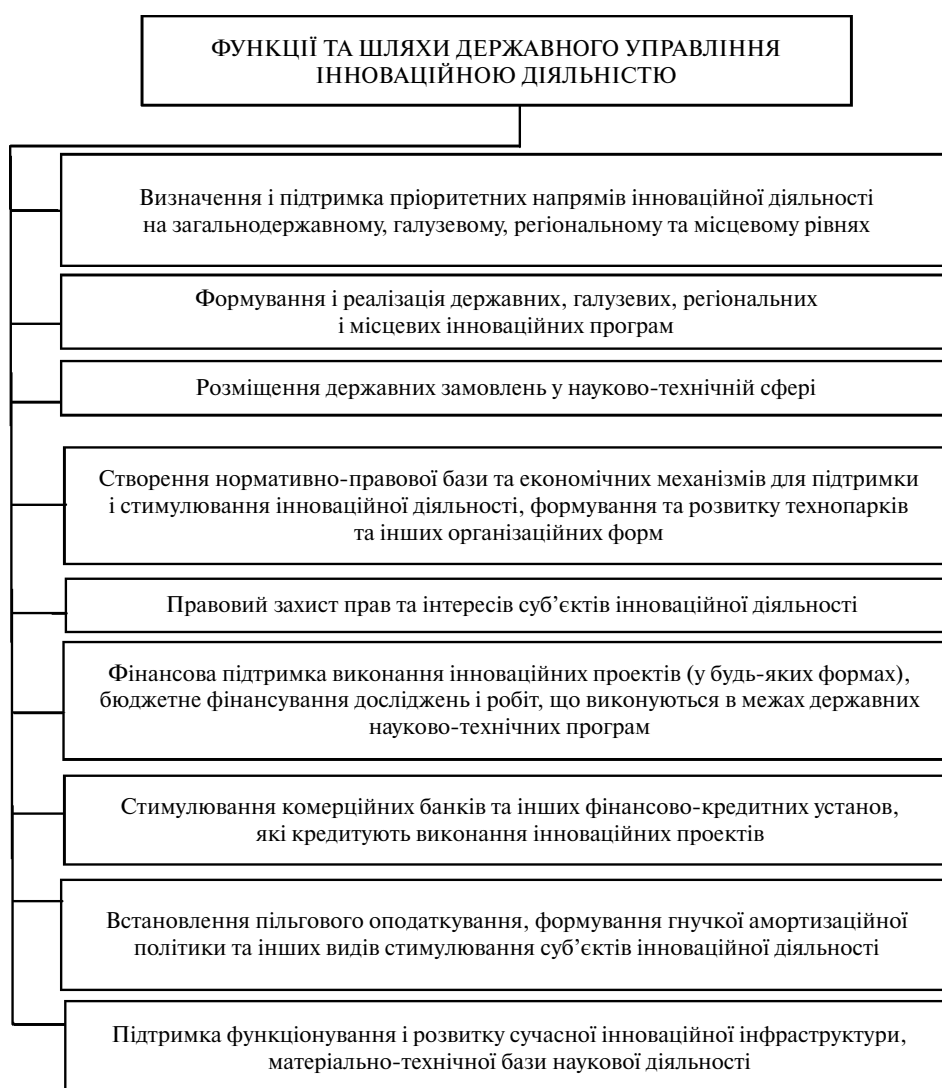

Рис. 1. Функції державної системи управління інноваційною діяльністю

Складено автором.

Система державного управління інноваційною діяльністю в Україні протягом останніх років зазнала істотної трансформації. Окремі державні інституції

було ліквідовано чи реорганізовано. Так, із структури МОН вилучено Державний департамент інтелектуальної власності та на його основі створено Державну службу інтелектуальної власності (ДСІВ). Відбулося перепідпорядкування ДСІВ міністру економічного розвитку і торгівлі (до жовтня 2013 р. ця структура перебувала у віданні Кабінету Міністрів України через міністра освіти та науки України). Такі зміни були викликані необхідністю поліпшення бізнес- та інвестиційного клімату в Україні, захисту прав інтелектуальної власності, без чого є неможливим ефективне торговельне та інвестиційне співробітництво з країнами Європи та США.

До сфери управління ДСІВ входять такі державні підприємства: Український інститут інтелектуальної власності (до 10 квітня 2015 р. — Український інститут промислової власності), який здійснює експертизу заявок на об'єкти промислової власності (у його складі діє філія "Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг"); Українське агентство з авторських і суміжних прав, яке здійснює управління правами авторів як орган колективного управління; "Інтел-захист", яке виконує функцію видачі контрольних марок для маркування підприємств, що містять об'єкти авторського та суміжних прав.

Як зазначає ДСІВ, недоліки існуючого правового забезпечення зумовили так званий "патентний троллінг", що перешкоджає діяльності українських промислових виробників. Робота ДСІВ спрямована на забезпечення вдосконалення законодавства у сфері захисту авторських та суміжних прав (особливо прав авторів або учасників створення аудіовізуальних творів та фонограм, прав на справедливий винагороду), а також на розв'язання проблемних питань, з якими стикаються європейські інвестори в Україні*.

Уряд реорганізував Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації**, при цьому повноваження з управління наукою та інноваційною діяльністю були повернуті МОН України, що дозволить розвивати інфраструктуру наукових досліджень, зокрема, шляхом інтеграції вищої освіти та науки.

У 2015 р. було ліквідовано Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами ("Держінвестпроект") — спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, до функцій якого входило проведення тендерів (конкурсів) на виконання інноваційних національних проектів за рахунок коштів держбюджету. Діяльність "Держінвестпроекту" не можна вважати ефективною — він навіть став фігурантом гучних скандалів та корупційних справ. Нову установу на базі "Держінвестпроекту" не створено, отже, кількість існуючих в Україні інституцій із стимулювання та фінансової підтримки інноваційної діяльності скоротилася.

Фінансування та кредитування інноваційних проектів і програм у межах імплементації державної інноваційної політики покладено на Державну інноваційну фінансово-кредитну установу (ДФКУ), яку нині передано до сфери управління Мінекономрозвитку. Сьогодні діяльність ДФКУ є непрозорою та непублічною, у відкритому доступі відсутня інформація про надану нею фінансову підтримку суб'єктам підприємницької діяльності, які реалізують інноваційні проекти. Таким чином, важко дати позитивну оцінку її роботи.

* Річний звіт ДСІВ за 2014 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://sips.gov.ua/i_upload/file/zvit2014ua-WEB.pdf.

** Урядовий портал. — 2014. — 5 червня [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247366194.

У 2011 р. було створено Державну інноваційну небанківську фінансово-кредитну установу “Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу”, завдання якої полягає в проведенні конкурсного відбору і наданні фінансової підтримки малим підприємствам, які виконують інноваційні проекти. “Фактично, це перша в Україні спеціалізована установа з державного венчурного фінансування інноваційних стартапів, тому дуже важливо, щоб вона нарешті розпочала свою діяльність”, – зазначив академік НАН України В.П. Семиноженко [6].

Зміни в системі державного управління інноваційною діяльністю декларуються Урядом як такі, що здійснені для посилення спеціалізації та зменшення витрат завдяки скороченню дублювання функцій та забезпеченню його прозорості. Передбачалося, що реорганізація системи управління інноваціями створить умови для інноваційного розвитку підприємств, залучення іноземних інвестицій, активізації інноваційної діяльності в Україні. Але на практиці такі зміни за відсутності єдиної стратегії призвели тільки до руйнування механізму реалізації інноваційних проектів, тому аж ніяк не сприяють активізації інноваційної діяльності на рівні підприємств.

Сьогодні в Україні єдиним органом виконавчої влади, завдання якого – створення сприятливого середовища у сферах наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності й трансфер технологій, є Міністерство освіти і науки України. У його структурі ці питання перебувають у віданні Департаменту науково-технічного розвитку (на який покладено функції формування та реалізації державної політики у галузі науки, наукової та науково-технічної діяльності) й Департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій. МОН України здійснює конкурсний відбір науково-технічних проектів з метою формування пропозицій для державного замовлення на науково-технічну продукцію, отримує відомості від головних розпорядників бюджетних коштів про основні результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності й трансферу технологій *. Проте у сфері його впливу перебувають тільки державні наукові та освітні установи. Таким чином, найважливіша ланка у процесі перетворення наукової розробки на інновацію – “наука – виробництво” – залишається поза впливом держави. Дійового механізму стимулювання впровадження інновацій у виробництво так і не було сформовано.

На необхідності розробки такого механізму, за допомогою якого держава стимулювала б впровадження інновацій у виробництво, неодноразово наголошували вітчизняні науковці. Так, О.Б. Саліхова пропонує заснувати спеціальну державну установу, яка б виступала кредитно-фінансовим агентом держави з питань підтримки досліджень і розробок, а також інновацій у промисловості із значним спектром функцій шляхом розширення у цій сфері повноважень Мінекономрозвитку або створення окремого міністерства [7]. До речі, у США цими питаннями здебільшого опікується міністерство торгівлі.

У Проекті “Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів” ** проаналізовано існуючу систему державного

* Міністерство освіти і науки України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/about/departamenti/>.html.

** Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article.jsessionid=5F60B78210AFFCAE63179BD427E85306?art_id=63360&cat_id=63355&mustWords.

управління науково-технологічним та інноваційним розвитком і зроблено висновок про "...неприпустиму неузгодженість дій органів виконавчої влади в Україні при реалізації науково-технологічних та інноваційних пріоритетів держави", що "...ставить під сумнів саму можливість здійснення послідовної державної політики у цій сфері" *. Авторами Стратегії заявлено, що статус державних інноваційних програм, механізми їх формування і реалізації в Україні залишаються законодавчо невизначеними **.

Запропоновані у Проекті Стратегії організаційні зміни також передбачають створення нового органу державного управління — Міністерства з питань науки та інноваційного розвитку, яке мало б виконувати координуючу роль у схемі управління інноваційним розвитком. Можливим також є заснування інших (дорадчих) органів. Новостворене міністерство мало б формувати державні науково-технологічні та інноваційні програми, які виконувалися б в інтересах усіх міністерств і відомств, контролювати і направляти бюджетні кошти в науково-технологічну та інноваційну сферу, організовувати експертизу ефективності діяльності наукових колективів ***.

Проте, на нашу думку, створення такого міністерства у системі державного управління за такого рівня корупції, як в Україні, навряд чи дало б позитивний ефект і очікувані авторами даної пропозиції результати. Можна припустити, що створення такого органу призвело б до формування механізму із задоволення інтересів олігархічних кланів, які намагаються отримати державне фінансування шляхом внесення до державних програм розвитку тих проектів, які забезпечуватимуть інтереси конкретних бізнес-груп.

У деяких випадках державне управління здатне генерувати доходи — при реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, які, згідно із законодавством, можуть отримати знаки правової охорони. Якщо не брати до уваги виконання цих реєстраційних і патентних функцій, то можна з упевненістю констатувати, що система державного управління інноваційною діяльністю в кінцевому підсумку спрямована на розподіл обмежених бюджетних ресурсів. Він може відбуватися прямо (шляхом базового фінансування, одержання державних замовлень чи контрактів на виконання цільових державних програм, фінансування інвестиційних проектів у вигляді державно-приватного партнерства тощо) чи опосередковано (через формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку країни, механізм застосування податкових пільг або прискореної амортизації тощо). Отже, численні підйоми впливу державного управління на інноваційну діяльність можна поділити за формами і способами тиску на кілька груп (рис. 2).

Серед окреслених функцій управління найбільша стимулююча роль належить саме фінансовому регулюванню, тому кожен закон (нормативний акт), щоб бути ефективним, повинен містити чіткий механізм реалізації, формування і розподілу коштів та конкретно визначені функції державних органів.

Загальновідомо, що існує декілька конкуруючих теорій у сфері державного управління, які передбачають більшу чи меншу міру державного втручання в економіку. Полярно протилежні підходи до формування державної політики та ступеня державного регулювання економіки передбачає кейнсіанство (неокейнсіанство), яке декларує значне державне втручання в ринкову економіку, зокре-

* Там же. — С. 76.

** Там же.

*** Там же.

ма, і з метою збільшення інвестицій за допомогою грошово-кредитної та бюджетної політики, а також класичний (неокласичний) підхід, який відстоює так зване “ринкове” регулювання, тобто мінімізацію державного втручання в стимулювання інновацій та делегування функцій останнього ринковому механізму регулювання. Інституціоналісти та неінституціоналісти розглядають державу як один з ключових економічних інститутів і вважають, що вона повинна створити сприятливий інвестиційний клімат, стимулювати формування провідних галузей економіки, регулювати динаміку інвестиційних циклів [8, с. 564–567].

Рис. 2. Класифікація методів державного управління інноваційною діяльністю

Складено автором.

Вивчення розвитку цих концепцій у ретроспективі показує, що їх поширення та практичне застосування відбувалися хвилеподібно, циклічно. Після кризи і депресії, викликаних використанням ліберальних концепцій неокласиків на початку ХХ ст., рекомендації Дж.М. Кейнса були покладені в основу економічної політики більшості розвинутих країн світу у 1950–1970-х роках, що дало позитивний поштовх зростанню економіки та скороченню безробіття. Уповільнення темпів економічного розвитку і зниження ефективності зумовили впровадження “рейганоміки” (у США), яка передбачала посилення дії ринкових механізмів та скорочення державної підтримки неефективних підприємств і галузей [8, с. 189]. На сьогодні провідні країни світу знову бачать необхідність у посиленні ринкового втручання в економіку, що й називають “ренесансом державного регулювання” [7]. Як показує О.Б. Саліхова, сучасні успішні країни починають дедалі інтенсивніше залучати державні інструменти регулювання інноваційної

діяльності, у тому числі пряму підтримку інноваційних процесів, через використання державної інноваційної інфраструктури (США), створення державних фінансово-інвестиційних органів комплексного фінансування промислових інновацій (Франція) [7].

Інноваційна активність підприємництва в Україні у комерційних проектах, що забезпечують високу рентабельність на вкладений капітал і здійснюються за рахунок приватних інвестицій, залежить від сприятливості інвестиційного клімату, проте розвиток фундаментальної науки та забезпечення державної безпеки і оборони не можна уявити без державної підтримки. Власне, така диференціація підходів до підтримки інноваційних проектів є характерною не тільки для України, але й для інших країн світу. Тому, на нашу думку, доцільно диференціювати державну підтримку інноваційних проектів, здатних забезпечити у першу чергу державну безпеку і оборону, розвиток стратегічних галузей економіки, енергетичну безпеку.

Державне фінансування інноваційної діяльності у 2013–2014 рр.

У цей складний для країни період державне фінансування та підтримка інноваційних розробок в енергетичному, оборонному, сільськогосподарському та ІТ-секторах потрібні для забезпечення державної безпеки та обороноздатності. Такими інноваційними продуктами є, наприклад, безпілотні літальні апарати (дрони) для розвідки та контролю території нашої держави, безліч інших досягнень у медицині, альтернативній енергетиці тощо, виробництво яких фінансується як за рахунок держави, так і за кошти благодійників. В Україні функціонує ще одне "ноу-хау" – фінансування оборони країни волонтерськими організаціями, що, у свою чергу, потребує вдосконалення ряду законів, насамперед Податкового та Митного кодексів. У 2014 р. зросла державна фінансова підтримка інноваційної діяльності, що зумовлено передусім потребами оборони та медицини [9]: з держбюджету було виділено 344,1 млн. грн., що майже у 14 разів більше, ніж у 2013 р., та у 1,5 раза – ніж у 2012 р. *.

У структурі фінансування інноваційної діяльності збільшилася частка держави: якщо у 2013 р. вона становила 0,3% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності, то у 2014 р. – 4,5%. На одне підприємство у 2014 р. припадало в середньому 0,28 млн. грн. бюджетних видатків (у 2013 р. – 0,02 млн. грн.) [9, с. 99]. Найбільші обсяги бюджетного фінансування інновацій у 2014 р. були виділені на виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів (у середньому – 35,46 млн. грн., у 2013 р. – 14,99 млн. грн.), а також зброї та боеприпасів [9, с. 101].

Витрати на наукову і науково-технічну діяльність в Україні щороку зростають в абсолютному вимірі, але при цьому їх частка у ВВП залишається меншою від 1%. Нагадаємо, що Законом України "Про науку і науково-технічну діяльність" передбачено державне фінансування науки у розмірі 1,7% ВВП. У 2014 р. наукомісткість ВВП становила 0,66% – найнижче значення з 2005 р., що позбавило науку здатності виконувати економічну функцію. Частка державних коштів у фінансуванні науки у 2014 р. дорівнювала 0,26% ВВП (у 2013 р. – 0,33%) [9, с. 144].

* Економічна статистика / Наука, технології та інновації / Наукова та інноваційна діяльність [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

У структурі державного фінансування непропорційно великою залишається частка фундаментальних досліджень – 26%, хоча, на думку експертів, оптимальними можна вважати 15%. При цьому фінансування прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, навпаки, доцільно збільшити. Структурі фінансування відповідає структура виробленого кінцевого продукту. Так, із загальної кількості створеної у 2014 р. за рахунок бюджетних коштів науково-технічної продукції “технології” становили тільки 11,3%, “нові види виробів” – 3,2%, а “методи і теорії” – 24,3% [9, с. 33]. Така структура науково-технічної продукції навряд чи зможе вивести економіку України з кризового стану, забезпечити проривну модернізацію промисловості та відповідати сучасним потребам національної безпеки і оборони.

За визначенням В.Г. Герасимчука, “...в Україні за період незалежності ... відбувається процес не інноваційного розвитку, а інноваційного регресу” [10, с. 305]. Так, у випуску вітчизняної продукції на III технологічний уклад в Україні сьогодні припадає майже 58%, на IV – 38 % і на V – лише 4% [10, с. 306].

Інновації та модернізація економіки

Вітчизняні науковці наголошують на необхідності й актуальності технічної та технологічної модернізації економіки України [5]. Під модернізацією економіки розуміють, наприклад, “...перехід, прорив у новий технологічний уклад, у наступну хвилю Шумпетера”, стрибкоподібний процес, що супроводжується істотним (радикальним) оновленням виробничого потенціалу та прискоренням темпів економічного зростання, структурними економічними та суспільними змінами тощо [11, с. 17]. Політологи та історики пов’язують успіх модернізації економіки з необхідними змінами суспільних цінностей, політичного середовища, які зумовлені особливостями розвитку країни. У контексті історичного розвитку розрізняють такі моделі модернізації: еволюційну (або хаотичну), через яку пройшла більшість розвинутих країн “Старого світу”; запізнилу (або неорганічну) – країни Південної Європи, зокрема Іспанія, Португалія; форсовану або прискорену – Південна Корея, Сінгапур, Тайвань; “скандинавську” модель [12].

Є й інші підходи. Так, за цілями і характером реформ виокремлюють “наздоганяючу” модернізацію*, спрямовану на скорочення відставання від базових країн-конкурентів, та випереджальну (або інноваційну) [13, с. 143]. Під “наздоганяючою” модернізацією розуміють копіювання та перенесення прогресивніших, ніж наявні, технологій виробництва, зниження матеріало- та енергомісткості промисловості та комунального господарства тощо. У списку країн, що пройшли “наздоганяючу” модернізацію у різні роки, – Японія, Німеччина, Іспанія, Бразилія, Чилі, Ірландія, “азійські тигри”, Китай [11].

Ми поділяємо позицію Т.Т. Ковальчука щодо моделі “наздоганяючої” модернізації, який вважає, що вона неминуче породжує системні ризики [13, с. 143], отже, не зможе вивести Україну до країн – лідерів технічного та технологічного розвитку, навіть за наявного наукового й технічного потенціалу (який багато в чому вже втрачено), існуючих наукових і технічних розробок. Вивести країну з кризи, забезпечити технічний і технологічний прорив може тільки випереджальна, або так звана “інноваційна”, модернізація. Сутність інноваційної моделі модернізації “на випередження” являє собою системне і якісне оновлення про-

* За визначенням Я. Міркіна, “...наздоганяюча модернізація – модернізація країни, яка відстає від розвинутих країн, з метою “наздогнати їх за рівнем розвитку” [11, с. 17].

дуктивних сил, а також приведення наявного стану економіки, існуючої організації та управління національним господарством, законодавчо-правового супроводу виробничих відносин у відповідність з найбільш вагомими цивілізаційними досягненнями. Інноваційна модернізація означає якісний стрибок у цивілізаційному розвитку держави і суспільства [13, с. 139].

Модернізаційна модель розвитку на випередження може бути започаткована, якщо держава перестане підтримувати (фактично втрачаючи бюджетні кошти) вразливі сектори промислового виробництва. Натомість, необхідно створити власні інноваційні продукти, що забезпечить конкурентоспроможність національної економіки; побудувати високотехнологічне виробництво ("точки зростання", які підтримають дифузю інновацій та формування високотехнологічних кластерів економіки); встановити прозорість у прийнятті інвестиційних рішень та виділенні бюджетних коштів на ті чи інші інноваційні проекти, забезпечити їх обґрунтованість і доцільність; побороти корупцію та задіяти громадський контроль за реалізацією конкурсів (тендерів) та виконанням державних інвестиційних проектів.

До 2013 р. питома вага інноваційної продукції в Україні постійно знижувалася. Проте статистика впровадження інновацій на промислових підприємствах свідчить про деякі позитивні зміни у 2014 р. Так, на 10,5% порівняно з попереднім роком зросла кількість запроваджених нових технологічних процесів, а нових продуктів — на 16,7%, у тому числі нової техніки — на 62,4% *. Найвищі значення інноваційної активності підприємств зафіксовано у виробництві повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування (56,7%), зброї та боєприпасів (50%), основних фармацевтичних продуктів і препаратів (38,2%) [9].

Результати моніторингу реалізації у 2014 р. середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня свідчать, що із затверджених 53 профінансовано 40, або 75,5%. При цьому найбільші (67,2%) обсяги фінансування освоєно за трьома напрямками: "Розроблення агрегатів і систем нового покоління для швидкісного та високошвидкісного залізничного транспорту" (3,8 млн. грн.), "Розвиток транспортної логістики" (4 млн. грн.), "Створення нових поколінь техніки і технологій в авіа-, суднобудуванні та ракетно-космічній галузі" (4,1 млн. грн.) [9, с. 126]. Реалізація таких програм дасть можливість сформувати "точки зростання", якими стануть підприємства залізничного транспорту та оборонного комплексу, що сприятиме поширенню інновацій, підвищенню інноваційної активності в суміжних з ними галузях економіки.

Висновки

Безпосередніми негативними наслідками збільшення витрат на оборонний комплекс є скорочення соціальних програм (через загальний брак коштів). Проте є й позитивні, хоча і більш віддалені економічні результати розвитку науково-технічного прогресу завдяки інвестиціям у військово-промисловий комплекс. Так, світовий і вітчизняний досвід переконує, що чимало піонерних винаходів, які мали комерційний успіх, були здійснені в оборонній сфері [14]. Модернізаційні зрушення в промисловості, економіці та суспільстві часто мають "мілітаристське" походження. Фахівцями встановлено оптимальний рівень оборонних витрат — 4–5% ВВП для мирного часу [15], але вони, безумовно, мають бути збільшені в

* Економічна статистика / Наука, технології та інновації / Наукова та інноваційна діяльність [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

разі військової агресії. Ефективні інвестиції в обороноздатність країни повинні стати запорукою інноваційного розвитку промисловості та високих технологій, вивести державу до технологічних лідерів, підвищити її конкурентоспроможність, позитивно вплинути на експорт високотехнологічної продукції та ринок праці, врешті-решт, забезпечити сталий економічний розвиток.

Україна остаточно ще не втратила свій науково-технологічний потенціал. У нас розробляються унікальні продукти і технології, але для їх реалізації необхідна ефективна державна підтримка та передбачені законом можливості залучення різних джерел фінансування. Отже, держава має створювати умови для активізації національного науково-технічного потенціалу і формування сприятливого середовища для інноваційного розвитку, впровадження нових технологічних укладів, подолання розриву між наукою і виробництвом, забезпечення реального трансферу технологій. Дифузія і трансфер інновацій в інші сфери економіки забезпечать формування високотехнологічних кластерів, здатних модернізувати економіку в цілому.

Список використаної літератури

1. *Buzzell R., Bradley T.* The PIMS Principles: Linking Strategy to Performance. — NY : Simon and Schuster, 1987. — 322 p.
2. *Clark K., Griliches Z.* Productivity Growth and R&D at the Business Level / Results From the PIMS Data Base. — Chicago : University of Chicago Press, 1982. — 35 p.
3. *Griliches Z.* R&D and Productivity: The Econometric Evidence : monograph. — Chicago : University of Chicago Press; National Bureau of Economic Research, 2007. — 400 p.
4. *Амоша О.І., Землянкін А.І., Підоричева І.Ю.* Удосконалення системи управління інноваціями як умова прискорення структурних реформ в Україні // Економіка України. — 2015. — № 9. — С. 49–65.
5. *Жовтанецька О.О., Никифорок Г.Й.* Державне управління інноваційною діяльністю / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. праць // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. — 2011. — № 714. — С. 317–323.
6. *Семиноженко В.* Минулий рік став визначальним для сегменту стартапів, поточний — продовжує цю тенденцію / Урядовий портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=246836925.
7. *Саліхова О.Б.* Ренесанс державної інтервенції у промисловий розвиток: останні світові тенденції та уроки для України // Економіка України. — 2015. — № 9. — С. 19–38.
8. Економічна енциклопедія. — У 3 т. ; [відп. ред. С.В. Мочерний та ін.]. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. — Т. 3 — 952 с.
9. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2014 рік : аналіт. довідка. — К. : Український інститут науково-технічної і економічної інформації, 2015. — 208 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/Стан_розвитку_науки_і_техніки_та_результативність.pdf.
10. *Герасимчук В.Г.* Фінансування програм інноваційного розвитку / Наукові записки. — Серія : Економіка : зб. наук. праць. — Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”. — 2012. — Вип. 19. — С. 305–310.

11. Финансовые стратегии модернизации экономики: мировая практика : моногр. ; [под ред. Я.М. Миркина]. — М. : Магистр, 2014. — 496 с.
12. Мухаев Р.Т. Политология : учеб. — М. : Издательство "ПРИОР", 2002. — 400 с.
13. Ковальчук Т.Т., Ковальчук Н.П. Макроекономічні ризики: класифікаційні ознаки, способи виміру, шляхи мінімізації : моногр. — К. : Знання, 2012. — 301 с.
14. Армія — народу: винаходи військової промисловості, що перейшли у цивільний вжиток [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://rework.com.ua/it/armiya-narody>.
15. Черняк О.І., Харламова Г.О. Конвергенція витрат на оборонний комплекс та економічний розвиток країни // Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка. — 2013. — № 31. — С. 36–41.

References

1. Buzzell R., Bradley T. The PIMS Principles: Linking Strategy to Performance. New York, Simon and Schuster, 1987.
2. Clark K., Griliches Z. Productivity Growth and R&D at the Business Level. Results From the PIMS Data Base. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1982.
3. Griliches Z. R&D and Productivity: The Econometric Evidence. Chicago, Univ. of Chicago Press; National Bureau of Economic Research, 2007.
4. Amosha O.I., Zemlyankin A.I., Pidorycheva I.Yu. *Udoskonalennya systemy upravlinnya innovatsiyamy yak umova pryskorennya strukturnykh reform v Ukraini* [Improvement of the system of management of innovations as a condition of acceleration of structural reforms in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2015, No. 9, pp. 49–65 [in Ukrainian].
5. Zhovtanets'ka O.O., Nykyforuk G.I. *Derzhavne upravlinnya innovatsiinoyu diyal'nisty, v: Menedzhment ta Pidpryemnytstvo v Ukraini: Etapy Stanovlennya i Problemy Rozvytku* [State's control over the innovative activity, in: Management and Business in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development]. *Visnyk Nats. Univ. "L'viv. Polit."* — *Bull. of Nat. Univ. "L'viv. Polit."*, 2011, No. 714, pp. 317–323 [in Ukrainian].
6. Semynozhenko V. *Mynulyi rik stav vyznachal'nym dlya segmentu startapiv, potochnyi — prodovzhue tsyu tendentsiyu* [The last year became defining for the segment of startups, this year continues this tendency]. *Uryadovyi Portal — State's Portal*, available at: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=246836925 [in Ukrainian].
7. Salikhova O.B. *Renesans derzhavnoi interventsii u promyslovyi rozvytok: ostanni svitovi tendentsii ta uroky dlya Ukrainy* [Renaissance of state's intervention into the industrial development: last world tendencies and lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2015, No. 9, pp. 19–38 [in Ukrainian].
8. *Ekonomichna Entsyklopediya, u 3 t., vidp. red. S.V. Mochernyi ta in.* [Economic Encyclopedia, in 3 vols.], edited by S.V. Mochernyi et al. Kyiv, Publ. Center "Akademiya", 2002, Vol. 3 [in Ukrainian].
9. *Stan Rozvytku Nauky i Tekhniky, Rezul'taty Naukovoї, Naukovo-Tekhnichnoi, Innovatsiinoї Diyal'nosti, Transferu Tekhnologii za 2014 Rik* [The State of Development of Science and Technique, Results of the Scientific, Scientific-Technical, and Innovative Activities and the Transfer of Technologies for 2014]. Kyiv, Ukr. Inst. of Sci.-Techn. and Econ. Inform., 2015, available at: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/Стан_розвитку_науки_і_техніки_та_результативність.pdf [in Ukrainian].

10. Gerasymchuk V.G. *Finansuvannya program innovatsiinogo rozvytku*, v: *Naukovi Zapysky, Seriya : Ekonomika* [The financing of innovative development programs, in: Scientific Notes, Ser.: Economy]. Ostrog, Publ. House of the Nat. Univ. "Ostrog Academy," 2012, Iss. 19, pp. 305–310 [in Ukrainian].
11. *Finansovye Strategii Modernizatsii Ekonomiki: Mirovaya Praktika*, pod red. Ya.M. Mirkina [Financial Strategies of Economy's Modernization: World Practice], edited by Ya.M. Mirkin. Moscow, Magistr, 2014 [in Russian].
12. Mukhaev R.T. *Politologiya* [Politology]. Moscow, PRIOR, 2002 [in Russian].
13. Koval'chuk T.T., Koval'chuk N.P. *Makroekonomichni Ryzky: Klasyfikatsiini Oznaky, Sposoby Vymiru, Shlyakhy Minimizatsii* [Macroeconomic Risks: Classification Signs, Measurement Means, Ways to Minimize]. Kyiv, Znannya, 2012 [in Ukrainian].
14. *Armiya – narodu: vynakhody viis'kovoï promyslovosti, shcho pereishly u tsyvil'nyi vzhytok* [Army to peoples: inventions of the military industry that passed to the civil use], available at: <http://rework.com.ua/it/armiya-narody> [in Ukrainian].
15. Chernyak O.I., Kharlamova G.O. *Konvergensiya vytrat na oboronnyi kompleks ta ekonomichni rozvytok krainy* [Convergence of expenditures for the defense complex and country's economic development]. *Visnyk KNU im. T.G. Shevchenka – Bull. of T.G. Shevchenko Nat. Univ. of Kyiv*, 2013, No. 31, pp. 36–41 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 4 лютого 2016 р.
